

[K] **MUZIEKTHEATER OP DE HARTSLAG
VAN ONZE TIJD.
HET LEUVENSE BRAAKLAND/ZHEBILDING**

Theatergezelschap Braakland/ZheBilding (BZB) kreeg in september 2011 de Vlaamse Cultuurprijs Podiumkunsten. De tweede prijs in korte tijd: amper zes maanden eerder ontving BZB de Cultuurprijs van de Leuvense Universiteit. In 2010 werd BZB uitgeroepen tot Stadsgezelschap van Leuven en nog eerder waren er ook al de Nederlands-Vlaamse Toneelschrijfprijs voor *Lied* van Kris Cuppens (2006) en de Taalunie Toneelschrijfprijs voor *Hitler is dood*, van artistiek leider Stijn Devillé (2009). Kortom, het gaat heel goed met BZB. Daarbovenop werd hun een concessie toegezegd voor zevenentwintig jaar in het Openbaar Entrepot, een geklasseerd douanegebouw aan de Vaartkom in Leuven. OPEK (Openbaar Entrepot voor de Kunsten) opende midden september 2011. Met zes andere gezelschappen trok BZB een theaterzaal van stro en leem op midden in het depot, als een nest in een boom. Portret van dit jonge gezelschap als hedendaags muziektheater, vanuit hun drie recentste voorstellingen.

Muziektheater is een wat misleidende omschrijving. BZB's voorstellingen spelen onder die noemer en voelen klassiek aan, maar "muziek" noch "theater" dekt precies de lading van wat ze doen. Want er komt allesbehalve musical bij de producties kijken, er wordt geen poëzie op klank getoondicht, geen toneel met *soundscape* verlucht. De voorstellingen van BZB groeien uit beide tegelijk: vingers die op tafels roffelen en daarmee inhaken op gedachten die opborrelen. Of omgekeerd. Veelsoortige geluiden verweven met dialogen, reflecties, nuchtere verslagen, mijmeringen. Van meet af aan zijn ze organisch in elkaar verstrengeld. Het werk van BZB valt daarom niet in één concept te vangen, of het zal uitgevonden moeten worden. Ook de term "klassiek" wringt wat. Braakland/ZheBilding bestaat pas veertien jaar: een puber in het theaterlandschap. En er zit vooral weinig klassiek in hun muziek. Maar de producties vertonen een zo onmiskenbaar eigen artistieke grammatica, een zo oorspronkelijke klank dat ze meteen herkenbaar zijn (net als de doordringende en weemoedige blik van huisactrice Sara Vertongen). Braakland/ZheBilding

Scènefoto uit *Hitler is dood*, Foto Stef Depover.

schiep daarmee in geen tijd een eigenzinnige verbeelding, taal- en speelkunst en kreeg daardoor iets van een definitief gevestigde waarde. Dan toch klassiek?

Stijn Devillé richtte Braakland/ZheBilding op omdat Leuven eind jaren negentig geen professioneel theater had. Wel kon je aan de Katholieke Universiteit Leuven theaterwetenschappen studeren én er was een toneelopleiding aan het Lemmensinstituut, maar verder was de studentenstad braakland voor de podiumkunsten. Regisseur en tekstschrijver Devillé studeerde Romaanse talen, theaterwetenschappen en regie aan het RITS. Aanvankelijk bracht hij teksttheater, samen met dramaturge Els Theunis. In 2001 kwam ex-studiegenoot Adriaan Van Aken erbij, ook schrijver en regisseur. Drie artistieke leiders bepalen sindsdien de koers. Al snel kwam er muziek in het repertoire: experiment, folk, rock, cross-over. Vandaag is die dialoog van klank en woord bepalend voor de artistieke toon van hun producties.

De Franse hedendaagse filosoof Henri Maldiney meent dat ritme het fundament is van alle kunst. Het verschil tussen zomaar wat kleurenvlakken en

Mondriaan, tussen het landschap van een zondagsschilder en *Gezicht op Delft* van Vermeer zit volgens hem in het ritme. Abstracte of figuratieve kunst, dat maakt niet uit. Ritme is er in de afwisseling van licht en donker, fel en gedempt, groot en klein, dicht en veraf, massief of ragfijn geschilderd, texturen, contrasten en overgangen... Dat ritme is dus veelzijdig. In de muziek bijvoorbeeld, zegt Maldiney, komt het niet alleen van de cadans en de paukenslagen, van korte of lange noten. Evengoed spelen afwisseling van klankkleur en timbre mee, tonaal en atonaal, langzame en snelle klankvelden, hoge en lage tonen én de stilte ertussenin.

Dat ritme van Maldiney vat perfect samen waar het Braakland/ZheBilding om draait: niet alleen hun trommelstokken bepalen het tempo en bouwen spanning op. Op de scène, naast en tussen de acteurs, voeren de muzikanten hun muziek en klanken op, onderbreken die voor een dialoog, een schreeuw, een gefluisterde gedachte. Geluid en woord werken voortdurend op elkaar in, ketsen op elkaar af, gaan crescendo naar een magistraal moment, vallen weer stil. In *Wagon*, een kindervoorstelling

Scènfoto uit *Wagon*, Foto Debby Huysmans.

uit 2011, wordt ritme zelf het gegeven van de woordeloze voorstelling. Twee muzikanten (Nicolas Rombauts en Joris Caluwaerts) zetten speelgoedtreinen in beweging die tikken, klikken, schuren, tussen het bas- en pianospel door. Je ziet en hoort het verspringen van sporen, wissels, contactmicrofoons en heel veel kabels. Steve Reich voor kinderen. Muziek met de poëzie van treinen in een met flikkerende lampjes verlichte nacht. Ritmetheater? Ja, maar de term bekt niet goed.

Ook uit wat je ziet, spreekt bij Braakland/ZheBilding het ritme. Hun creaties gedijen erop. Decor is er amper, en er zijn ook geen acteurs die scènes *opvoeren*. Enkel spelers/makers die daar ter plekke een *soundscape*, een hoorspel lijken uit te vinden. Instrumenten en microfoons vormen de belangrijkste attributen. Daarrond stappen muzikanten en acteurs in perfecte timing heen en weer, ze wiegen, dansen, springen, knipogen, verleiden, ruziën, huilen, luisteren naar elkaar. Eigenlijk heeft het alles van een studiomontage: knippen en plakken van verhaallijnen, minutieus opgedeelde geluidssequenties, perfect afgemeten

dialogen. Een film zonder landschap of interieur, maar toch met beeld: sprekende blikken, aanzetten van handelingen, frappante details. Ook de tekst zelf wordt in regelmaat, herhaling en contrapunt verknipt en gemonteerd. Alle tekstgenres komen aan bod en bepalen mede het tempo van de voorstelling. Als van binnenuit, onderhuids, zinderen en schokken de woorden, en hakken ze in op de gevoelens van de toeschouwer. Het publiek creëert zichzelf zo een voorstellingswereld.

En daarmee licht een tweede signatuur van Braakland/ZheBilding op: het vlijmscherp doorstoten naar de kern van emoties. In *Adem* (2011) wordt het onderwerp van de dood eerst behoedzaam omcirkeld en afgetast. De hoofdpersoon heeft een hersentumor. Rond die verhaallijn cirkelen verwante historische feiten. Bekende gebeurtenissen: Semira Adamu (een in België uitgewezen asielzoekster die tijdens haar repatriëring overleed door toedoen van politieagenten) en Omayra Sanchez (Colombiaans tienermeisje, bedolven onder het puin van een vulkaanuitbarsting, dat stief voor de schaamteloos filmende ogen van de camera). Ook Bijbelse

verhalen en darwiniaanse theorie komen eraan te pas. Tussendoor dondert steeds dichterbij de lijdensweg van de stervende man en zijn dierbaren. Een gezin trilt op zijn grondvesten. Twee acteurs (Sara Vertongen en Kris Cuppens, schrijver van het stuk) en vier muzikanten (Ephraïm Cielen, Geert Waegeman en Jorunn Bauweraerts en Nathalie Delcroix, beiden bekend van de folkgroep Laïs) doen het verslag van hoe de dood oprukt. In dialoog, nuchtere doktersomschrijving, bezwerend oratorium. Telkens opnieuw wordt het pijnlijke gegeven even aangeroerd, dan weer afgewend. Af en aan gaat het, van het persoonlijke relaas naar het overstelpende wereldgebeuren en terug. Steeds dichterbij komt het onheil. En dan, in één grote woordenvloed, beschrijft de zieke acteur Kris Cuppens zijn ziekte alsof de wereld vergaat. Het kosmische en het allerindividueelste lopen in elkaar over. Dan volgt de genadeslag: als de naald van de acupuncturist, precies in het hart van de zenuw, slaat Braakland/ZheBilding toe. Omdat de catastrofe verknipt en gemonteerd wordt in scènes die je van en naar de pijngrens voeren, kom je als toeschouwer onverhoeds akelig vlakbij. En emoties worden meegesleurd in de val. Als er geen gène meespeelde, zou je onbedaarlijk gaan huilen, zo genadeloos scherp is het beeld dat geschetst wordt, zo exact zijn de woorden, zo gevoelig is de wonde. Het is een meesterlijke zet: het sterven zelf gebeurt niet op de scène. Dat maakt het einde des te suggestiever.

Ook in *Luide muziek* (2011), een samenwerking van BZB met het sociaalartistieke gezelschap De Figuranten uit Menen, wisselen sensitieve vragen en antwoorden af met ruwe gitaarsnaren. Schijnbaar achteloos. Het is een intrigerende manie van Adriaan van Aken: al jaren legt hij een lijstje aan met filosofische vragen waaruit hij put voor zijn voorstellingen. Bijvoorbeeld: “Je sterft. Je geheugen wordt gewist. Je mag één herinnering bewaren. Eén herinnering aan de aarde. Welke zou dat dan zijn?” Of: “Ben je een enthousiaste inwoner van het jaar 2011? Of hoor je eerder in een ander tijdperk thuis?” Tussen stoere raps over boterhammen in spreken de professionele cast en de amateurspelers en -muzikanten van De Figuranten over hun eigen leed en angsten. Stellen ze vragen als: “Als je jezelf zou ontmoeten op pakweg een feestje of op café, zou het dan klikken, denk je?” Daaruit spreekt de zeer

bewuste keuze van BZB om de tere zelfkant van het leven op te zoeken. In het vakkundig versnijden van verhalen en klankdecors ontstaat zo een beeld van ons kwetsbare bestaan. Stokkende woorden en broeierige muziek schetsen een wereld die slingert tussen teerhartigheid en vervreemding. Braakland/ZheBilding brengt dat exact zoals in het *echte* leven ons denken en voelen opspelen, met horten en stoten. Want daar is het BZB telkens weer om te doen: het relaas van ons, veel te kleine mensen in een veel te grote wereld.

MIA VAERMAN

www.braaklandzhebilding.be